

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 40

Заснований в 1996 році

Рівне – 2008

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 40. — Рівне: РДГУ, 2008. — 176 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем виховання і розвитку особистості в контексті реалізації ідей А.С. Макаренка на сучасному етапі реформування освіти, а також з теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31.10.2008р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 10.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2008

The summary. The problems of pedagogic projecting process on notional terminological analysis aspect are investigated; the features of pedagogic project, typology of pedagogic projects and stages of their preparation and realization have been outlined in the article.

Key words: project, projecting process, projective activity, pedagogical aspect, teacher's projective activity.

Одержано редакцією 21.03.2008.

УДК: 37. 013

І.М. ДИЧКІВСЬКА

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

Резюме. У статті обґрунтовано актуальність проблеми оновлення освітніх систем. Розглянуто особливості інноваційної педагогічної діяльності як різновиду продуктивної діяльності, необхідним компонентом якої є творчість. Розкрито роль експерименту як провідної форми і важливої складової інноваційної педагогічної діяльності. Охарактеризовано значення педагогічного досвіду як суттєвого джерела інноваційної діяльності та виокремлено критерії його оцінювання.

Ключові слова: інноваційна педагогічна діяльність, інноваційний експеримент, педагогічний досвід, педагог-новатор, освітні системи.

Постановка проблеми. Пошук шляхів оновлення педагогічних систем здійснюється на різних рівнях: одні установи шойно починають розробляти концепції оновлення, інші – вже оформились як новий тип навчального закладу. Інноваційні пошуки приводять до появи, зародження якісно нових зразків освітніх систем, які мають структурно-організаційні особливості, що виявляється у нових формах освітніх закладів (адаптивні освітні установи, дитячі садки-школи, школи-лабораторії, гімназії, ліцеї тощо).

За всіх відмінностей у стратегії й тактиці шляхів виникнення альтернативних закладів існує те спільне, що їх об'єднує. У всіх випадках основою оновлення виступає інноваційна педагогічна діяльність, результатом якої є не лише виникнення закладів нового типу, тобто структурних змін, а й зміни її концептуальних засад. Це означає, що цільові, змістові та процесуальні характеристики інноваційної освітньої системи моделюються на основі пріоритетних, насамперед, гуманістично зорієнтованих педагогічних ідей і технологій [1, 249]. Означений процес обумовлений тим, що інноваційні зміни спрямовані в першу чергу на актуалізацію освітніх потреб особистості, яка росте і розвивається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційної педагогічної діяльності серед проблем наукової педагогіки висуваються на рівень пріоритетних. Досліджуються методологічні (Г.Б. Корнетов, В.І. Загвязинський, В.Я. Ляудіс, В.Ф. Паламарчук, І.П. Підласий, О.Я. Савченко, В.О. Сластьонін, Н.Р. Юсуфбекова), аксіологічні (М.С. Бургин, М.В. Кларин, О.В. Попова, М.М. Поташник), практиологічні (С.М. Седова, А.І. Пригожин), методичні (В.П. Беспалько, А.О. Вербицький, Н.Г. Осухова, Е.А. Плеханов), управлінські (Л.І. Даниленко, В.Т. Кваша, О.Г. Хомерики) аспекти даної проблеми. Вчені відзначають, що структура інноваційної діяльності оптимально відповідає характеру сучасних соціальних процесів. Як відомо, сучасному суспільству притаманна "відкрита" перспектива. Відповідно до цього виховання і навчання мають функціонувати у плані "сьогодення з орієнтацією на майбутнє" натомість традиційному, що діяло "у сучасному, виходячи з минулого".

Мета статті – проаналізувати особливості інноваційної педагогічної діяльності та обґрунтувати її роль у розвитку освітніх систем.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна педагогічна діяльність – особливий вид творчої діяльності, який спрямований на оновлення системи освіти. Така діяльність є наслідком активності людини, що виявляється не стільки у пристосуванні до зовнішнього середовища, скільки у перетворенні його у відповідності з особистими і суспільними потребами та інтересами.

Поняття "інноваційна діяльність" – складне і багатопланове. Зокрема, така діяльність розглядається як:

- складний процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток об'єкта, на його переведення в якісно новий стан;
- систему, цілісну й комплексну діяльність, яка складає зміст трьох взаємопов'язаних компонентів інноваційного процесу (створення, освоєння та застосування нових засобів);
- особливий вид творчої діяльності, що об'єднує всю сукупність різноманітних операцій і дій, спрямованих на одержання нових знань, технологій, систем.

Інноваційна діяльність – цілеспрямована педагогічна діяльність, заснована на осмисленні (рефлексії) практичного педагогічного досвіду за допомогою порівняння та вивчення, зміни та розвитку навчально-виховного процесу з метою досягнення більш високих результатів, одержання нового знання, якісно іншої педагогічної практики.

Інноваційна діяльність є основою і змістом інноваційних освітніх процесів. Інноваційні процеси та інноваційна діяльність органічно поєднуються. Суб'єктом, носієм інноваційного процесу виступає насамперед педагог-новатор.

У широкому розумінні до педагогів-новаторів належать всі творчо налаштовані педагоги, які прагнуть до оновлення своїх дидактичних і виховних засобів. У вузькому розумінні педагог-новатор – це автор нової

педагогічної системи, тобто сукупності взаємопов'язаних ідей і технологій. З таких позицій правомірним буде вважати педагогами-новаторами С.Т. Шацького, Л.К. Шлегер, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, Ш.О. Амонашвілі, С.М. Лисенкову та ін.

Інноваційною діяльністю займається і більш широке коло творчих педагогів, яких умовно можна виокремити у три групи:

- 1) педагоги-винахідники, тобто ті, хто приходить до нового в результаті власного пошуку;
- 2) педагоги-модернізатори, здатні до удосконалення і нового використання елементів існуючих систем задля позитивного результату;
- 3) педагоги-майстри, які швидко сприймають і досконало використовують як традиційні, так і нові підходи та методи.

Діяльність вищезазначених категорій педагогів складає інноваційний педагогічний потік, який вносить у практику нові ідеї, новий зміст і нові технології.

Інноваційна діяльність – специфічна і досить складна, вона вимагає особливих знань, навичок, здібностей. Введення інновацій потребує появи нового типу педагога-дослідника, який володіє системним мисленням, розвинутою здатністю до творчості, сформованою готовністю до інноваційної діяльності. Такий новий тип педагога-новатора уособлюється у назві *педагог інноваційного спрямування*. Це педагог з чіткою мотивацією інноваційної діяльності та визначеною інноваційною позицією, здатний не лише включитися в інноваційні процеси, але й виступати їх ініціатором.

Продуктами інноваційної діяльності є нововведення, які позитивно впливають на систему освіти, змінюють її, визначають її розвиток і характеризуються як нові чи вдосконалені.

Педагогічна діяльність завжди спирається на певний зміст, тобто на те, які знання повинні бути отримані у процесі навчання та які якості особистості мають бути виховані. В залежності від того, які цінності використовуються при цьому, педагогічна діяльність може мати *формуючий (традиційний)* або *розвиваючий (гуманістичний)* характер в освітніх перетвореннях [3].

Виокремлюють такі особливості організацій інноваційної педагогічної діяльності:

- вона може здійснюватися як у межах традиційних масових закладів (дошкільних установ, шкіл), так і в закладах нового типу;
- у традиційних та інноваційних закладах вона має свої особливості. В традиційному освітньому закладі інноваційна діяльність здебільшого здійснюється емпіричним шляхом, тобто шляхом проб і помилок. Інноваційна діяльність в освітніх закладах нового типу виконує функцію *стабілізації*, спрямовану на закріплення і збереження створеного раніше, і функцію *пошукову*, спрямовану на зміну стану системи. Означені функції відображають насамперед різні рівні педагогічної діяльності у процесі її саморозвитку–репродуктивний (відтворюючий) і продуктивний (творчий), які між собою взаємопов'язані.

Репродуктивна діяльність заснована на відтворенні вже розроблених схем дій і спрямована на одержання заданого результату відомими засобами. Продуктивна діяльність пов'язана з виробленням нових цілей за допомогою нових засобів. Продуктивна діяльність неможлива без репродуктивної: вони впливають одна на одну, взаємозбагачуються.

Інноваційна педагогічна діяльність – це один із видів продуктивної діяльності, необхідним компонентом якої є творчість.

Надбання світової (Я.А. Коменський, Й.-Г. Песталоцці, А. Дістервег та ін.) і вітчизняної (Г.С. Сковорода, К.Д. Ушинський, Л.М. Толстой, С.Ф. Русова, В.О. Сухомлинський) педагогіки, сучасні науково-педагогічні дослідження та практичний досвід багатьох поколінь педагогів переконливо доводять необхідність творчого елементу в педагогічній діяльності. Творчість є неодмінною ознакою інноваційного процесу і об'єктивною необхідністю в інноваційній педагогічній діяльності.

Слід пам'ятати, що специфіка педагогічної творчості полягає перш за все в тому, що об'єктом і підсумком її є творіння особистості, а не образу, як у мистецтві або механізмі чи конструкції, як у техніці.

Педагогічний процес виступає як спільна творчість (співтворчість) педагога й вихованця. Справжній педагогічний процес виникає в той момент, коли створюється ситуація педагогічної взаємодії й ситуація “педагогічного перетворення людини” [4].

Таким чином, інноваційна педагогічна діяльність – це не просто дії педагога по вирішенню постійно виникаючих педагогічних задач (що передбачає творча діяльність), а “цілеспрямована, осмислена, усвідомлена, планомірна творча діяльність учителя, вихователя” [2, 23].

Провідною формою та суттєвою складовою інноваційної педагогічної діяльності виступає *експеримент*, який спрямований як на одержання нового знання про навчально-виховний процес, так і на його застосування з метою зміни педагогічної практики на основі науково обґрунтованих ідей і технологій.

Спектр поняття “педагогічний експеримент” надзвичайно широкий як за змістом, так і за функціональністю (навчальний, дидактичний, науково-дослідний). Тому доцільно розглянути різні тлумачення означеного поняття. В зарубіжній практиці педагогічний експеримент достатньо повно описаний Д. Кемпбеллом. У вітчизняній науковій літературі експеримент у галузі освіти розглядався спочатку із загальнометодологічних позицій:

- 1) *експеримент* – метод пізнання, за допомогою якого в природних або штучно створених умовах, контрольованих і керованих умовах досліджується педагогічне явище, триває пошук нового, більш ефективного

способу розв'язання педагогічної проблеми, задачі;

2) *експеримент* – метод дослідження, що передбачає виокремлення суттєвих факторів, які впливають на результати педагогічної діяльності, і дозволяє варіювати ці фактори з метою досягнення оптимальних результатів.

Пізніше експериментом почала позначатися будь-яка дослідницька робота.

Найбільш повно розкрив зміст педагогічного експерименту М.М. Скаткін: “Педагогічний експеримент найчастіше має на меті перевірку ефективності різних педагогічних впливів. При цьому ми розуміємо поняття “педагогічні впливи” в найширшому його значенні як зміст, методи, прийоми, форми організації навчальної та виховної роботи. Це означає, що за допомогою експерименту може бути встановлений причинний зв'язок між педагогічними впливами, які перевіряються, та їх результатом, що слід розуміти як опанування знаннями, вміннями, розвиток тих чи інших здібностей, формування навичок поведінки тощо” [5, 14].

Нині у науковий обіг увійшло нове поняття “*інноваційний експеримент*”. Його використання є доречним, виправданим у тому випадку, коли йдеться про істотні зміни, пов'язані із зломом певних методичних структур, відмовою від старих форм і прийомів роботи та заміною їх новими підходами, про впровадження нових педагогічних технологій. Інноваційний експеримент повинен виконувати не тільки вузько оцінну функцію, а й прагматичну (вивчати умови впровадження новацій) та прогностичну (визначати подальші перспективи розвитку нововведення).

Інноваційний експеримент заснований на науковому. У зв'язку з цим можна позначити структуру даного експерименту аналогічно структурі наукового: об'єкт і предмет дослідження; формулювання мети експерименту; визначення завдань і гіпотези експерименту; розробка і вибір конкретних методик і методів дослідження; експертиза програми дослідження та етапи проведення експерименту.

У педагогічній практиці поняттям “експеримент” нерідко об'єднують хоча й близькі за змістом, але не тотожні поняття: “пошук”, “пошукова робота”, “дослід”, “дослідно-експериментальна робота”, “дослідницька робота”, “власне експеримент”. Чітко визначені меж у масовій педагогічній практиці майже немає. Всі означені поняття більшою або меншою мірою передбачають якусь частку “власне експерименту”. Однак чим більше в педагогічній діяльності нового, інноваційного, тим ближче вона до власне експериментальної роботи, чим більше в ній відтворення, хоча і в нових умовах, уже відомих методів, прийомів, технологій тощо, тим ближче вона до дослідної роботи. При цьому потрібно мати на увазі те, що експеримент повинен бути організований належним чином.

Вищезазначені положення підтверджують думку про те, що головною метою інноваційної освіти є формування в людини дослідницької позиції, а також виховання у неї ставлення до суспільства як до творчо-пошукового середовища.

Суттєвим джерелом для інноваційної діяльності є *педагогічний досвід*. Для педагога, який працює в інноваційному режимі, важливим є вивчення різних видів педагогічного досвіду: зразкового, передового, новаторського. Хоча передовий і новаторський педагогічний досвід, безумовно, повинен відігравати пріоритетну роль.

Передовий педагогічний досвід – така навчально-виховна чи організаційно-педагогічна діяльність, в процесі якої стабільні позитивні результати у розв'язанні актуальних педагогічних проблем забезпечуються використанням оригінальних форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання, нових освітніх систем або інтеграції вже відомих форм, методів, прийомів та засобів.

Головними критеріями передового педагогічного досвіду виступають:

- актуальність;
- новизна, оригінальність;
- результативність, висока ефективність;
- стабільність;
- раціональність витрат часу, зусиль, засобів;
- перспективність.

Критерії оцінки передового педагогічного досвіду – це еталони, керуючись якими можна судити про досягнення результатів в розвитку сукупності знань і навичок, набутих на основі й у процесі безпосередньої педагогічної діяльності.

Так, *актуальність* визначається відповідністю досвіду до найважливіших проблем, що існують у навчанні і вихованні на даному етапі.

Новизна має досить широкий діапазон – від наукового відкриття до раціоналізації окремих сторін педагогічної діяльності. Вона оцінюється співставленням, порівнянням із тим, що вже відоме у теорії та практиці.

Результативність – це перш за все підвищення рівня розвитку дітей у процесі застосування даного досвіду, а також оптимальне використання учителем (вихователем) і дітьми сил і часу для досягнення результату.

Якщо досвід використовується певний час і проходить перевірку в діяльності інших педагогів, його можна розглядати як *стабільний*.

Ознака *раціональності* пов'язана з подоланням перевантаження педагогів і дітей: передовим вважається педагогічний досвід, який передбачає високі результати, досягнуті за розумної інтенсифікації

зусиль, засобів і раціонального використання часу.

Нарешті, *перспективність досвіду* – це можливість його творчого наслідування іншими педагогами.

Необхідно брати до уваги те, що вищезазначені критерії мають застосовуватись лише сукупно, а не вибірково. Недооцінка ознак передового педагогічного досвіду може призвести до суб'єктивізму, помилкових, невинуватих оцінок, а перебільшення ролі ознак – навіть до формалізму.

Передовий педагогічний досвід найвищого рівня, що породжується новою педагогічною ідеєю, характеризується як новаторський. Він може бути:

- дослідницьким (якщо використовує експериментальний пошук і одержує оригінальні дані на рівні відкриття);
- раціоналізаторським (коли характеризується удосконаленням практики навчання і виховання на основі використання творчих ідей).

Так, творчий пошук педагогів-новаторів (В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової, Ш. Амонашвілі, І. Волкова, М. Щетиніна) привів до обґрунтування ними теорії і методики педагогіки співробітництва. Новаторський досвід завідуючих дошкільними закладами Л. Блудової і Н. Дернович узагальнено в авторських програмах “Створення умов природного розвитку дітей у системі дошкільного виховання” та “Ладки”. Великою популярністю користується авторська методика Л. Шульги з розвитку художніх здібностей дітей дошкільного віку та програма з фізичного виховання М. Єфименка, розрахована на дошкільників і молодших школярів.

Зразковий (репродуктивний) педагогічний досвід забезпечує більш ефективне і якісне вирішення завдань навчання і виховання, спираючись на вже існуючі положення. Залежно від того, хто є автором чи носієм досвіду (окремий педагог, група учителів або вихователів, методичне об'єднання працівників освітніх закладів району, міста, області та ін.), його класифікують як колективний, груповий або індивідуальний.

Питання процесу і технології впровадження у масову освітню практику досягнень педагогічної науки та передового педагогічного досвіду значною мірою висвітлені у працях Т.В. Новікової, М.М. Скаткіна, Ю.К. Бабанського, В.І. Журавльова та інших вчених-педагогів.

Новим напрямом у розвитку означеної проблеми стало *моделювання і створення передового педагогічного досвіду* (В.І. Бондар, М.Ю. Красовицький, В.І. Маслов, Е.С. Вільчковський, Н.Л. Коломенський та ін.). Створення та реалізація на практиці теорії моделювання уможливили подолання стихійності в цьому процесі, зробили його керованим.

Виокремлюють наступні етапи процесу моделювання (створення) передового педагогічного досвіду та трансформації його у навчально-виховну практику (за І. Жерносеком):

1. Процес моделювання – цілеспрямована творча науково-методична діяльність вчених-педагогів, працівників управління освітою, керівників освітніх закладів і методичних служб, які з урахуванням таких чинників, як соціальна спрямованість, морально-психологічні, науково-теоретичні, науково-методичні та правові фактори, забезпечують науково обґрунтовану розробку відповідної моделі передового педагогічного досвіду.

Основними компонентами процесу моделювання виступають:

- визначення мети та завдання створюваного досвіду;
- аналіз використаних при моделюванні джерел;
- визначення об'єкта;
- розроблення структури моделі досвіду, плану і методики, впровадження їх з регулюванням, аналізом, контролем тощо.

2. Формування моделі досвіду – відтворення відповідної системи засобів педагогічної, управлінської, науково-методичної діяльності або окремих її елементів за допомогою понять, схем, рекомендацій, алгоритму дій та ін.

Означена модель містить такі структурні компоненти: обґрунтування актуальності досвіду; теоретична база досвіду; провідна ідея досвіду; технологія досвіду; прогнозовані, очікувані результати.

3. Створення (вироснування) досвіду – організація дій об'єкта, які сприяють засвоєнню положень моделі та її трансформації в реальну педагогічну діяльність з метою приведення її у відповідність з рівнем досягнень педагогічної науки.

Це найскладніший і найтриваліший процес, сутність якого можна виразити за такою структурною схемою:

- включення в дію учасників досвіду з метою озброєння практичних працівників теоретичними знаннями для оволодіння новими засобами роботи;
- застосування учасниками заданих способів діяльності;
- коригування діяльності учасників;
- виявлення специфічних засобів реалізації завдань моделі;
- експертна оцінка реального досвіду.

4. Упровадження в педагогічну практику створеного досвіду – система науково-методичних і організаційних заходів, які забезпечують використання досвіду в масовій педагогічній практиці. Для подальшого використання та впровадження створеного досвіду в масову практику важливе значення мають його опис і розроблення відповідних рекомендацій.

Отже, розглядаючи інноваційну діяльність із загальних позицій педагогічної діяльності, слід орієнтуватися на зовнішній і внутрішній аспекти, де зовнішні компоненти – це мета, засоби досягнення, об'єкт впливу, суб'єкт діяльності, результат; а внутрішні – мотиваційний, змістовий, операційний. При цьому враховуються основні функції педагогічної діяльності:

- гностична (пізнавальна);
- проектувальна (перспективне планування завдань і способів їх вирішення);
- конструктивна (особливості діяльності педагога і вихованців);
- комунікативна (відносини педагога з учнями, колегами);
- організаторська (поетапний характер дій педагога і вихованця).

На основі вищезазначених методологічних підходів можна виокремити *особливості інноваційної педагогічної діяльності*. Так, інноваційна педагогічна діяльність:

- 1) засновується на принципах особистісного підходу, тобто має спрямованість на особистість, гуманістичну природу, гуманістичну централізацію;
- 2) носить творчий характер;
- 3) організується у формі дослідно-експериментальної роботи;
- 4) має стійку вмотивованість на пошук нового в цільових, змістових і процесуальних характеристиках навчально-виховного процесу.

Існують різноманітні форми залучення педагога до інноваційної діяльності:

- організація постійно діючого (як правило, щомісячно) наукового семінару з найбільш актуальних проблем, над якими працюють педагоги освітнього закладу;
- стажування окремих педагогів при науково-дослідних інститутах і вищих навчальних закладах;
- педагогічні ради, “круглі столи”, дискусії;
- ділові, евристичні ігри по генеруванню нових педагогічних ідей;
- творча діяльність педагогів у методичних об'єднаннях;
- участь у Всеукраїнських, обласних, районних, міських науково-практичних конференціях;
- творчі звіти педагогів по узагальненню як власного досвіду, так і досвіду передових вихователів, учителів;
- заняття на спеціальних курсах підвищення кваліфікації;
- самостійна дослідницька, творча робота над темою, проблемою;
- участь у колективній експериментально-дослідницькій роботі у межах спільної проблеми, над якою працюють педагоги освітнього закладу.

Перетворююча стратегія інноваційної діяльності колективу педагогів або окремого педагога, спрямована на позитивні зрушення особистості й освітньої ситуації, має часові межі і повинна уявлятися як тимчасова програма (тривала або короткострокова – в залежності від характеру інновації). Інноваційна діяльність – складний суперечливий процес. Для того, щоб уникнути непотрібних витрат праці педагогів-новаторів і спрямувати їх педагогічну творчість на вирішення актуальних педагогічних проблем, необхідно враховувати означені особливості інноваційної діяльності.

Висновки. Отже, інноваційна педагогічна діяльність виступає основою оновлення сучасних закладів освіти. Така діяльність у даних процесах є чинником розвитку освітніх систем. Її результатом є структурні та змістові зміни закладу як освітньої системи, а за певних умов – створення якісно нової педагогічної практики – авторського закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К., 2004. – 352 с.
2. Попова О.В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ столітті. – Харків, 2001. – 256 с.
3. Бондаревская Е.В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования // Педагогика. – 1997. – №4. – С. 11-17.
4. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М., 1990. – 142 с.
5. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований (В помощь начинающему исследователю). – М., 1986. – 115 с.

Резюме. В статье обоснована актуальность проблемы обновления образовательных систем. Рассмотрены особенности инновационной педагогической деятельности как разновидности продуктивной деятельности, необходимым компонентом которой является творчество. Раскрыта роль эксперимента как ведущей формы и важной составляющей инновационной педагогической деятельности. Охарактеризовано значение педагогического опыта как существенного источника инновационной деятельности и выделены критерии его оценивания.

Ключевые слова: инновационная педагогическая деятельность, инновационный эксперимент, педагогический опыт, педагог-новатор, образовательные системы.

Summary. The actuality of problem of update of the educational systems is substantiated in the article. The

features of innovative pedagogical activity are considered as the variety of productive activity, the necessary component of which is creation. The role of experiment is exposed as a leading form and important constituent of innovative pedagogical activity. The value of pedagogical experience is described as a substantial source of innovative activity and selected criteria of his evaluation.

Key words: *innovative pedagogical activity, innovative experiment, pedagogical experience, teacher-innovator, educational systems.*

Одержано редакцією 25.01.2008.

УДК: 37.034

О. І. КОСАРЄВА

РОЛЬ СТИЛІВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ВИНИКНЕННІ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Резюме. *В даній статті висвітлені результати експериментального дослідження ролі стилів сімейного виховання у виникненні конфліктної поведінки в дошкільному віці та частоти виникнення конфліктних ситуацій в сім'ях з різними типами батьківського ставлення.*

Ключові слова: *стилі сімейного виховання, конфліктна ситуація, стратегії поведінки батьків, батьківсько-дитячі взаємини.*

Постановка проблеми. Мінлива соціальна ситуація в нашій країні загострила почуття особистої причетності індивіда до всього, що відбувається, і розширила рамки свободи реагування та поведінки, що призводить до збільшення конфліктності між людьми.

В останні роки науковий інтерес до проблеми конфлікту значно збільшується, що пояснюється підвищенням загального рівня конфліктності сучасного суспільства. На необхідність вивчення конфліктів в сім'ї вказували вітчизняні педагоги і психологи – О.Бодальов, Л.Виготський, В.Мясіщев, С.Якобсон тощо.

Зокрема, О.Бодальов та В.Мясіщев попереджали, що міжособистісний конфлікт переноситься дітьми важко, особливо, якщо вони опинились його безпосередніми учасниками [1; 5]. Автори вказували, що конфлікти можуть здійснювати різний вплив на дитину. З однієї сторони, вони ускладнюють психологічне життя, сприяють переходу на нові, більш складні рівні його функціонування, з іншої – можуть призвести до порушення гармонії взаємин з оточуючими людьми, затримати процес соціалізації особистості. Адже в дошкільному віці у дитини ще не сформована здатність виходити з несприятливих обставин в сім'ї самостійно, без допомоги дорослого, неадекватний контакт з яким може спровокувати виникнення конфлікту.

Характерні для кожної людини способи поведінки в конфліктній ситуації починають закладатися на ранніх етапах становлення особистості, в процесі активного засвоєння дитиною навколишньої дійсності, її включенням у широку систему соціальних відносин, усвідомлення себе і свого місця в ній.

Особливо важливим з цієї точки зору виступає дошкільний вік як складний та суперечливий, а тому – пов'язаний з безліччю конфліктних ситуацій. Одним з важливих аспектів проблеми конфлікту, який відбувається з участю дитини, постає питання про конфлікти в сім'ї, які виникають між батьками та дітьми-дошкільниками.

Мета нашого повідомлення – встановити роль стилів сімейного виховання у виникненні конфліктної поведінки в дошкільному віці.

Завдання нашого дослідження полягають в тому, щоб дослідити та охарактеризувати особливості поведінки батьків та дітей різної статі в конфліктних ситуаціях; виявити частоту виникнення конфліктних ситуацій в сім'ях з різними типами сімейного виховання.

Результати експериментального дослідження. Наше експериментальне дослідження ролі стилів сімейного виховання у виникненні конфліктної поведінки у дітей дошкільного віку проводилось в декілька етапів. На першому етапі нашого дослідження ми поставили за мету виокремити експериментальну групу, яка характеризувалася конфліктними взаєминами батьків зі старшими дошкільниками. Експериментальна група виділялась на основі вивчення сімейної ситуації дитини, бесід та анкетування, проведених з дітьми та їх батьками. Нами був здійснений аналіз внутрішньосімейних взаємин, мікроклімату сімей. Внутрішньосімейні взаємини розглядались нами як конфліктні, якщо у відповідях батьки вказували на наступне: несприятлива конфліктна сімейна обстановка; прояви порушення у поведінці дітей; наявність у дитини труднощів при контактах з дорослими та ровесниками; безпідставне виникнення страхів у дитини; випадки підвищеної збудливості у дітей; наявність поганих звичок у дітей; наявність частих покарань дитини (в тому числі фізичних).

Результати опитування батьків свідчать, що для 54,9% сімей характерні названі проблеми, у 45,0% вони не виявляються такою мірою. Зважаючи на ці результати, ми виділили експериментальну та контрольну групу. Цей поділ був попереднім та умовним. Під час подальшого дослідження ми порівнювали отримані результати, уточнювали адекватність виділення контрольної та експериментальної груп.

На другому етапі нашого емпіричного дослідження ми вивчали поведінку батьків в конфліктних ситуаціях за допомогою методики К.Томаса. При вивченні поведінки батьків в конфліктних ситуаціях нами встановлено, що для батьків, яких ми попередньо віднесли до контрольної групи, характерними є такі стилі поведінки:

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ	4
<i>Малафійк І.В.</i> Антон Семенович Макаренко і педагогічне мислення.	7
<i>Пашко Л.Ф.</i> Педагогічне мислення сучасного вчителя в контексті філософського світогляду А.С. Макаренка.	9
<i>Фролов А.А.</i> Социально-педагогическое мышление А.С.Макаренко: базовые понятия педагогики, их структура.	12
<i>Семенюк-Іванюк Л.Ю.</i> Ідеї розвитку педагогічної логіки А.С. Макаренка в умовах сучасних педагогічних інтерпретацій.	14
<i>Терешко Л.В.</i> Проблема соціально-педагогічної технології у педагогічній спадщині А.С.Макаренка.	19
<i>Нечипорук Л.І.</i> Ідеї синтетичної педагогіки А. С. Макаренка в контексті ноосферної освіти.	21
<i>Колесніков С.А.</i> Спільна робота сім'ї та школи з формування музичної культури молодших школярів у світлі педагогічної концепції А.С. Макаренка.	24
<i>Симоненко Л.І.</i> Соціальний захист дітей та молоді в аспекті теоретико-методичної спадщини А.С. Макаренка.	27
<i>Малафійк І.В.</i> Розвиток знання - провідна ідея сучасної дидактики.	29
<i>Колос Ю.З.</i> Педагогічне мислення викладача вищої школи в контексті формування інформаційно-технологічної компетентності студентів.	39
<i>Тимошук Л.В.</i> Формування досвіду емоційно-чуттєвого ставлення до світу у педагогічній спадщині А.С. Макаренка.	41
<i>Илалтдинова Е.Ю.</i> Официальная педагогика и общественно-педагогическая инициатива как факторы развития педагогической теории (постановка проблемы).	44
<i>Яковенко К.Ю.</i> Формування педагогічного мислення майбутніх соціальних педагогів у процесі вирішення педагогічних ситуацій у роботі з обдарованими учнями у загальноосвітніх навчально-виховних закладах.	46
<i>Крат І.В.</i> Школа і освіта на Волині напередодні створення Едукаційної комісії (1773 р.).	47
<i>Джеджерера О.В.</i> Громадські об'єднання як засіб творчої активізації студентів.	51
<i>Джеджерера К.В.</i> Комунікативний потенціал громадських студентських об'єднань.	55
<i>Останчук М. В.</i> Цілісне мислення при розвивальному навчанні.	60
<i>Єфремов С.В.</i> Інтеграція у змісті професійно спрямованої науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах України у другій половині ХХ століття.	65
<i>Оксенюк О.В.</i> Формування національних цінностей в учнів у контексті сучасного педагогічного мислення.	69
<i>Борисюк Л.Р.</i> Наукові принципи роботи педагога з обдарованими дітьми.	72
<i>Шокало А.В.</i> Практичний досвід формування сучасної мовної освіти у Франції.	75
<i>Галатюк Ю.М.</i> Теоретичні й методичні аспекти формування інтелектуальних умінь у контексті навчально-пізнавальної діяльності.	78
<i>Онопрієнко О. В.</i> Проектна діяльність як інтегративна модель навчальної діяльності молодших школярів.	84
<i>Щербакова К.Й., Зайцева Л.І.</i> Сучасні підходи до навчання старших дошкільників розв'язання арифметичних задач.	87
<i>Юринець О.</i> Формування педагогічної відповідальності студентів коледжу.	90
<i>Пелех Ю.В.</i> Формування ціннісно-сислової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності.	94
<i>Тадєєва М.І.</i> Історико – педагогічний досвід становлення іншомовної освіти в Росії та Україні (XVIII – XIX століття).	97
<i>Петрук Л.П.</i> Місце та роль риторики у формуванні мисленнєво-мовленнєвої культури фахівців гуманітарного профілю.	100
<i>Винар В.П.</i> Формування творчого мислення майбутніх вчителів початкової школи як передумова розвитку творчого потенціалу особистості.	103
<i>Свіриць К.О.</i> Формування мовленнєвої готовності старших дошкільників до школи у контексті сучасного педагогічного мислення.	105
<i>Тадєєв П.О.</i> Різні підходи до поняття «обдарованість» в психолого-педагогічній науці США.	109
<i>Бордюк М.А.</i> Парадигма вивчення природознавства студентами гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів в умовах нового інформаційного простору.	113
<i>Янцур М.С., Єзерська Н.Р., Зброжек Д.Г.</i> Підготовленість майбутніх вчителів до профорієнтаційної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах.	115
<i>Цимбалару А.Д.</i> Семантика понятійного апарату проблеми педагогічного проектування.	121
<i>Дичківська І.М.</i> Інноваційна педагогічна діяльність як чинник розвитку освітніх систем.	127

Косарева О.І. Роль стилів сімейного виховання у виникненні конфліктної поведінки в дошкільному віці.	132
Щербакова Н.М. До вивчення особливостей пізнавальної самостійності учнів 7-9 класів.	136
Забута Т.В. Дитяче самоврядування в педагогічній теорії та практиці: ретроспективний огляд.	140
Мельничук Л.В. Соціальний розвиток молодших школярів у світлі педагогічного досвіду А.С. Макаренка.	147
Трофимчук О.І. Етнопедагогічні основи у вихованні музикантів-інструменталістів.	150
Михайлова Л.І. Проблема моральної свідомості у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського.	153
Примак О.П. Формування в учнів початкової школи уміння вчитися в процесі вивчення табличних випадків арифметичних дій.	157
Марко В.Ю. Поняття духовності сучасного вчителя.	163
Фарина Н.П. Виховання студентської молоді в контексті творчого шляху Володимира Івасюка.	166
Тепла М.Й. Психолого-педагогічні особливості спілкування та спільної діяльності дошкільника з дорослими та однолітками.	168
Відомості про авторів.	172

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 40

Заснований у 1996 р.

Відповідальний редактор збірника Малафійк І.В.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 15.09.2008 р. Підписано до друку 31.10.2008 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 26,2. Обл. вид. арк. 26,7. Замовлення № 69/1. Наклад 300.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах
освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського
державного гуманітарного університету. Випуск 40.— Рівне: РДГУ, 2008.
— 176 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 10.

Збірник наукових праць містить статті з проблем виховання і розвитку особистості в контексті реалізації ідей А.С. Макаренка на сучасному етапі реформування освіти, а також з теорії і методики виховання та навчання учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20